

Cultuur in de stedelijke ontwikkelingsopgave

Bidboek gemeente Almelo

240231

14 juli 2025 | versie 1.0

draijer

Inhoudsopgave

Bidboek gemeente Almelo

1. Introductie
2. Cultuuropgave
3. Huisvestingsopgave
4. Stedelijke opgave
5. Ontwikkelrichtingen
6. Conclusies en aanbevelingen

1 | Introductie

draijer

Achtergrond en aanleiding

De cultuuropgave verbindt ruimtelijke, maatschappelijke en culturele ambities tot samenhangende stadsontwikkeling

De gemeente Almelo staat aan de vooravond van een koerswijziging: cultuur wordt een structurele pijler van stadsontwikkeling, identiteit en sociale cohesie. Deze beweging past binnen de bredere ambitie om Almelo te ontwikkelen tot een stad in balans: met meer kansen, sterkere voorzieningen en een aantrekkelijk leefklimaat voor bewoners, bedrijven en talent.

Hoewel ruimtelijke ontwikkelkansen vooral in de stad liggen, betreft deze cultuuropgave de hele gemeente. Cultuur speelt een verbindende rol in het lokale weefsel, van binnenstad tot buurtschap.

De aanleiding van dit bidboek is drieledig. Ten eerste heeft de gemeente gewerkt aan een cultuur- en erfgoedvisie voor 2035, waarin cultuur wordt gezien als publieke waarde en motor voor stedelijke ontwikkeling. Ten tweede heeft de sluiting van het Stadstheater Almelo de urgentie vergroot om het culturele voorzieningenniveau in de stad te herzien. Ten derde heeft de gemeenteraad een motie aangenomen waarin wordt gepleit voor de realisatie van één cultureel centrum. Deze motie geeft richting aan het gesprek over de toekomstige inrichting van het culturele landschap in Almelo. Wat begon als een vraag naar een nieuw theater, groeide uit tot een bredere behoefte aan een toekomstbestendige en inclusieve culturele infrastructuur.

Instellingen als Kaliber Kunstenschool, Kunsthal Almelo, Theater Hof 88 en het Stedelijk Museum kampen met huisvestingsvragen en veranderende publieks-behoefte. De gemeenteraad vroeg naar één cultureel centrum, maar gesprekken tonen aan: de behoefte is breder en vraagt om samenwerking en vernieuwing. De kernvraag is niet of er 1 cultureel centrum komt, maar hoe cultuur bijdraagt aan een sterke, inclusieve gemeente. Juist in een gemeente met diverse sociaaleconomische uitdagingen tonen initiatieven als Studio15 de kracht en het potentieel van cultuur.

*Als een nieuw
theater het
antwoord is, wat
is dan de vraag?*

Cultuur- en Erfgoedvisie 2025-2035

Het bidboek richt zich op de ruimtelijke uitwerking van cultuur in de gemeente

De in 2025 vastgestelde cultuur- en erfgoedvisie, genaamd 'Cultuur- en Erfgoedvisie 2025-2035' vormt het strategisch kader voor deze cultuuropgave. De visie benoemt cultuur als publieke waarde, met vijf pijlers richting 2035:

1. Samenwerking en zichtbaarheid verbeteren
2. Cultureel erfgoed als vertrekpunt om verleden, heden en toekomst te verbinden
3. Cultuur en erfgoed verwelkomen iedereen om te ervaren en te creëren
4. De openbare ruimte verrijken met cultuur en erfgoed
5. Cultuur- en erfgoededucatie door ontwikkelen en vernieuwen

Voor dit bidboek staat de pijler *'De openbare ruimte verrijken met cultuur en erfgoed'* centraal. Cultuur wordt hier niet alleen als programmering gezien, maar ook als fysieke en ruimtelijke aanwezigheid.

De andere pijlers, gericht op publieksbereik, inclusie en erfgoed, vormen de bredere context. Dit bidboek vertaalt de visie naar concrete ruimtelijke, organisatorische en publieksgerichte voorwaarden en legt de basis voor strategische keuzes rond spreiding, profilering en samenwerking van culturele voorzieningen.

Bidboek in de context van de Cultuur- en Erfgoedvisie 2025-2035

Het voorliggende bidboek is opgesteld als een verdiepend document binnen de bredere ontwikkeling van de cultuur- en erfgoedvisie in Almelo. In deze visie dient het bidboek richting te geven aan de ruimtelijke vertaling van cultuur in de stedelijke ontwikkelingsopgave.

Waar de cultuur- en erfgoedvisie zich richt op de lange lijnen en inhoudelijke koers voor de stad, zoomt het bidboek in op de ruimtelijke, organisatorische en publieksgerichte voorwaarden die nodig zijn om die visie daadwerkelijk tot leven te brengen.

Het bidboek brengt onder meer de demografie, publieksprofielen, het bestaande cultuuraanbod en de huisvestingssituatie van instellingen in beeld. Daarmee legt het de basis voor strategische keuzes op het gebied van spreiding, profilering en samenwerking van culturele voorzieningen in Almelo.

Naast deze visievorming wordt door de gemeente ook gewerkt aan een uitvoeringsagenda cultuur en erfgoed, waarin concrete acties, partnerschappen en instrumenten worden uitgewerkt.

Cultuur als strategisch instrument

Cultuur is essentieel voor vestigingsklimaat, identiteit en stedelijke aantrekkingskracht

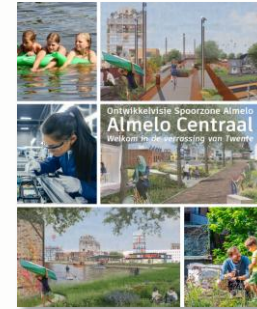
De cultuurambitie sluit aan bij de ruimtelijke strategieën van de stad. In de ontwikkelvisie *Spoorzone Almelo Centraal* wordt cultuur genoemd als een van de dragende functies in het nieuwe hart van de stad. Een levendig stationsgebied vraagt om meer dan woningen en kantoren; het vraagt om beleving, ontmoeting en identiteit.

Ook in de koers voor de binnenstad van Almelo komt deze lijn terug. De binnenstad wordt niet langer primair benaderd als winkelgebied, maar als centrum met verschillende kwartieren met eigen kracht en karakter. Zo wordt de Stadskade aangeduid als de ‘Huiskamer van de stad’.

Kunst en cultuur dragen breder bij dan alleen aan expressie: ze versterken het vestigingsklimaat en de leefomgeving. Gemeenten investeren jaarlijks circa twee miljard euro in cultuur, met aantoonbare economische meerwaarde: de sector levert 3,4% van het BBP en 4,3% van de werkgelegenheid (CBS). Ook onderzoek naar culturele broedplaatsen toont dat investeringen in cultuur structureel bijdragen aan hogere vastgoedwaarden, economische groei en sociale cohesie.¹

Deze brede waarde van cultuur sluit aan bij de Economisch-Ruimtelijke Visie (ERV) van de gemeente Almelo. In de ERV wordt Almelo gepositioneerd als *“de plek waar we bedenken én maken”*, met sterke sectoren zoals de Tech-maakindustrie, zorg en logistiek. De visie benadrukt het belang van functiemenging, identiteit en aantrekkelijke woon-werkomgevingen. In dit toekomstbeeld is een sterke culturele infrastructuur een noodzakelijke bouwsteen.

1) Bron: Hart hoofd handen - gids voor stadmakers - Rinske Brand

“We kiezen voor een kickstart met minimaal 1.000 woningen en 15.000 tot 25.000 m² voor hightech, cultuur en leisure.”

Ontwikkelvisie Spoorzone Almelo – Almelo centraal – Welkom in de verrassing van Twente, 2024

“Almelo is het natuurlijke hart van de regio voor winkelen, uitgaan, cultuur en onderwijs.”

Nieuwe tijden breken aan – Koers binnenstad Almelo, 2018

“De ontwikkelrichting ‘De plek waar we bedenken en maken’ wordt het meest kansrijk geacht.”

Economisch Ruimtelijke Visie Almelo, 2024

Drie opgaven, één afwegingskader

De drie opgaven vragen om ontwikkelrichtingen waarin cultuur doel én middel is

Het bidboek gaat uit van drie samenhangende opgaven die samen sturing geven aan mogelijke ontwikkelrichtingen voor cultuur in Almelo:

1. **De cultuuropgave** – Een ‘foto’ van het bestaande culturele aanbod: wat is er, voor wie, en wat ontbreekt? Hierin spelen spreiding, bereikbaarheid, publieksontwikkeling en inhoudelijke profilering een rol.
2. **De huisvestingsopgave** – De fysieke staat, geschiktheid en toekomstbestendigheid van bestaande cultuurgebouwen. Deze opgave stelt vragen over clustering, spreiding, gedeeld gebruik en eigenaarschap.
3. **De stedelijke opgave** – Hoe verhoudt cultuur zich tot toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen, met name in de binnenstad en de Spoorzone?

Deze drie opgaven vormen de basis voor drie ruimtelijke ontwikkelrichtingen die in dit bidboek worden verkend. Elke ontwikkelrichting wordt gewogen met behulp van een afwegingskader, waarin zowel de opgaven, als investeringskosten, maakbaarheid en impact worden meegenomen.

Zo biedt het bidboek niet alleen een gedeelde koers, maar ook concreet handelingsperspectief voor de gemeente, culturele instellingen, inwoners én samenwerkingspartners in andere domeinen.

Wat verstaan we onder cultuur?

In deze cultuuropgave wordt cultuur breed opgevat. Naast traditionele podiumkunsten en beeldende kunst omvat cultuur ook erfgoed, festivals, urban culture, en wijkgerichte programmering. Cultuur is meer dan kunst: het gaat ook om ontmoeting, talentontwikkeling en het versterken van gemeenschapszin.

Deze brede benadering is essentieel om de diverse bevolking van Almelo te bereiken, zeker daar waar culturele participatie minder vanzelfsprekend is.

2 | Cultuuropgave

draijer

Demografie en sociaal profiel van Almelo

Almelo kent groei en participatie, maar ook sociaaleconomische ongelijkheid

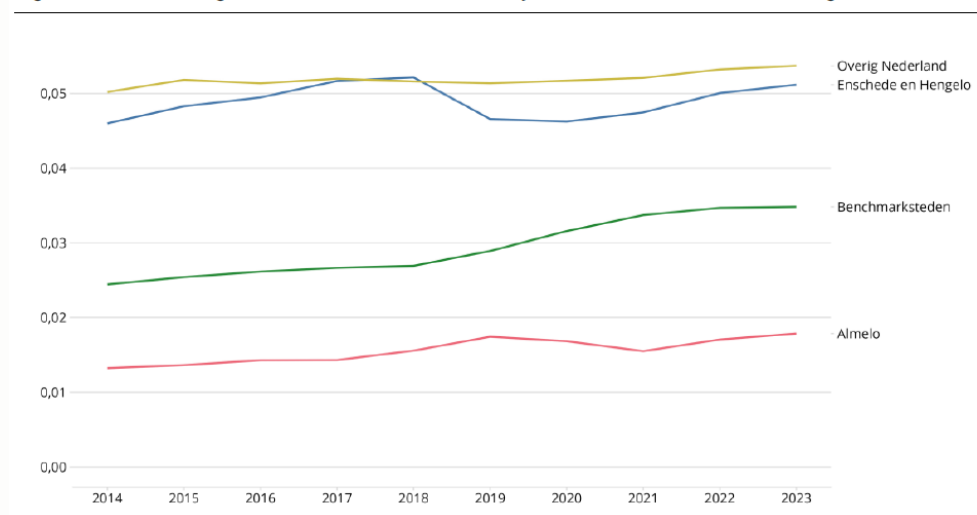
Almelo ontwikkelt zich positief: het aandeel inwoners dat werkt of actief op zoek is naar werk steeg van 68% (2014) naar bijna 74% (2023), de werkgelegenheid groeit en het aandeel mbo-opgeleiden neemt toe. De gemeente kenmerkt zich door een relatief groot aandeel jongeren (15-24 jaar). Daarnaast is een sterke groei in hightechsector te zien.

Tegelijkertijd zijn er hardnekkige sociaaleconomische verschillen. De SES-score van Almelo ligt op -0,146, wat wijst op een lage sociaaleconomische status. Ruim 53% van de inwoners woont in één van de 32 buurten met een hoge stapeling van achterstanden op inkomen, opleiding en gezondheid (Multi Deprivatie Index, MDI). Almelo kent ook een relatief hoog percentage jongeren zonder startkwalificatie en een laag aandeel hbo- en wo-opgeleiden vergeleken met benchmarksteden.

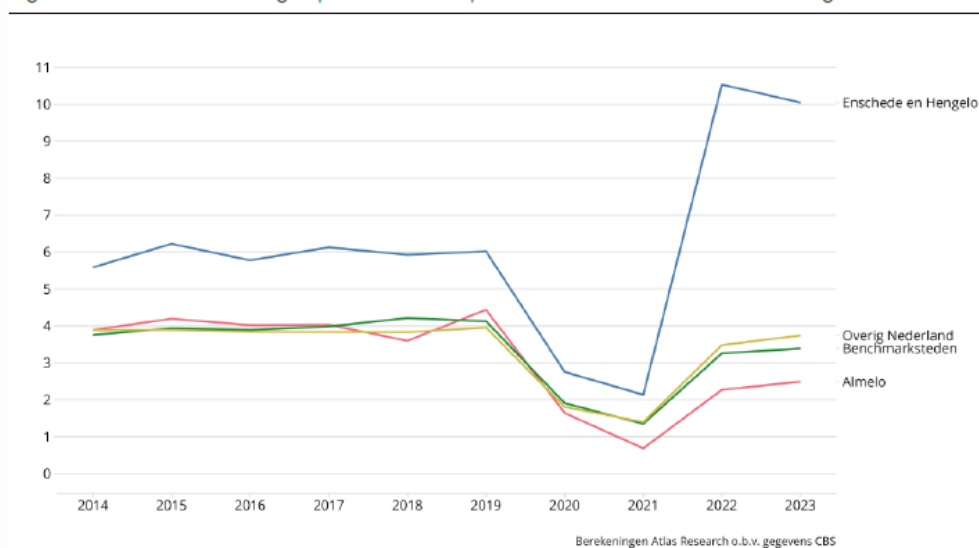
Culturele participatie hangt nauw samen met sociaaleconomische achtergrond. Onderzoek toont aan dat inwoners met een lager opleidingsniveau en jongeren zonder diploma minder vanzelfsprekend deelnemen aan culturele activiteiten. Drempels liggen niet alleen in financiële barrières, maar ook in culturele vaardigheden, gebrek aan toegankelijkheid en het ontbreken van een gevoel van herkenning, wat maakt dat mensen zich niet altijd aangesproken of welkom voelen bij het culturele aanbod. Dit maakt cultuurdeelname juist voor deze groepen minder vanzelfsprekend.

1) Bron: Cultureel Overijssel in Kaart, onderzoeken PON/Telos & Atlas Research voor gemeente Almelo;
2) Figuren komen uit onderzoek Atlas research. De benchmarksteden betreffen: Assen, Lelystad, Leeuwarden, Ede, Heerlen, Roermond, Helmond, Bergen op Zoom, Alkmaar, Hoorn, Veenendaal, Vlissingen. Gezien de nabije ligging en gezamenlijke ambities, wordt hiernaast vergeleken met Enschede en Hengelo.

Figuur 4.7 Voorzieningenindex (uit de woonaantrekkelijkheidsindex) naar benchmarkregio

Figuur 4.12 Aantal voorstellingen podiumkunsten per 1000 inwoners naar benchmarkregio

Cultureel landschap

Huidige aanbod Almelo

Almelo beschikt over een compact maar waardevol cultureel veld, bestaande uit professionele instellingen en initiatiefnemers uit de stad. Hieronder een overzicht van de belangrijkste voorzieningen:

Kaliber Kunstenschool

Biedt cursussen in muziek, dans, theater en beeldende kunst, voor breed publiek, van kinderen tot volwassenen, in zowel vrije tijd als onderwijs.

Theater Hof 88

Intiem theater met een gevarieerd programma van toneel, muziek en film. Vervult tevens een educatieve rol en biedt zaalverhuur en opslag voor amateurkunst.

Stedelijk Museum Almelo

Presenteert tentoonstellingen over lokale geschiedenis, cultuur en erfgoed. Speelt in op herkenning en betrokkenheid bij de stad en haar verleden.

Studio15

Creatieve werkplaats waar jongeren tussen 12 en 30 jaar kunnen experimenteren, leren en optreden. Combineert talentontwikkeling met ontmoeting en eigen initiatief.

Metropool Almelo (sinds mei 2025)

Poppodium met een programmering van concerten en clubnachten. Combineert regionale talentontwikkeling met grotere nationale acts.

Bibliotheek Almelo

Maatschappelijk actieve instelling met brede publieksfunctie en goed bereik onder meerdere doelgroepen.

Stadstheater Almelo (gesloten)

Tot 1 januari 2024 bood het Stadstheater Almelo de grootste theaterzaal van de stad met 820 zitplaatsen. Sinds de sluiting is deze capaciteit niet meer beschikbaar binnen de stad. Dit heeft gevolgen voor het kunnen programmeren van grotere voorstellingen en evenementen.

Kunsthal Almelo en overige culturele functies

Kunsthal Almelo is een presentatieplek voor moderne en hedendaagse beeldende kunst en wordt gedragen door vrijwilligers. Daarmee onderscheidt zij zich van de professioneel georganiseerde instellingen in de stad.

Andere culturele spelers die niet binnen dit traject zijn gesproken, maar wel onderdeel uitmaken van het culturele landschap van Almelo, zijn onder meer Huis van Katoen en Nu, Kunstpunt en Paco Plumtrek. Ook zijn er functies met culturele betekenis, zoals de bioscoop, de Grote Kerk, het Wevershuisje, het Natuurhus Almelo en de Bleekkerk.

Het Ringenmodel

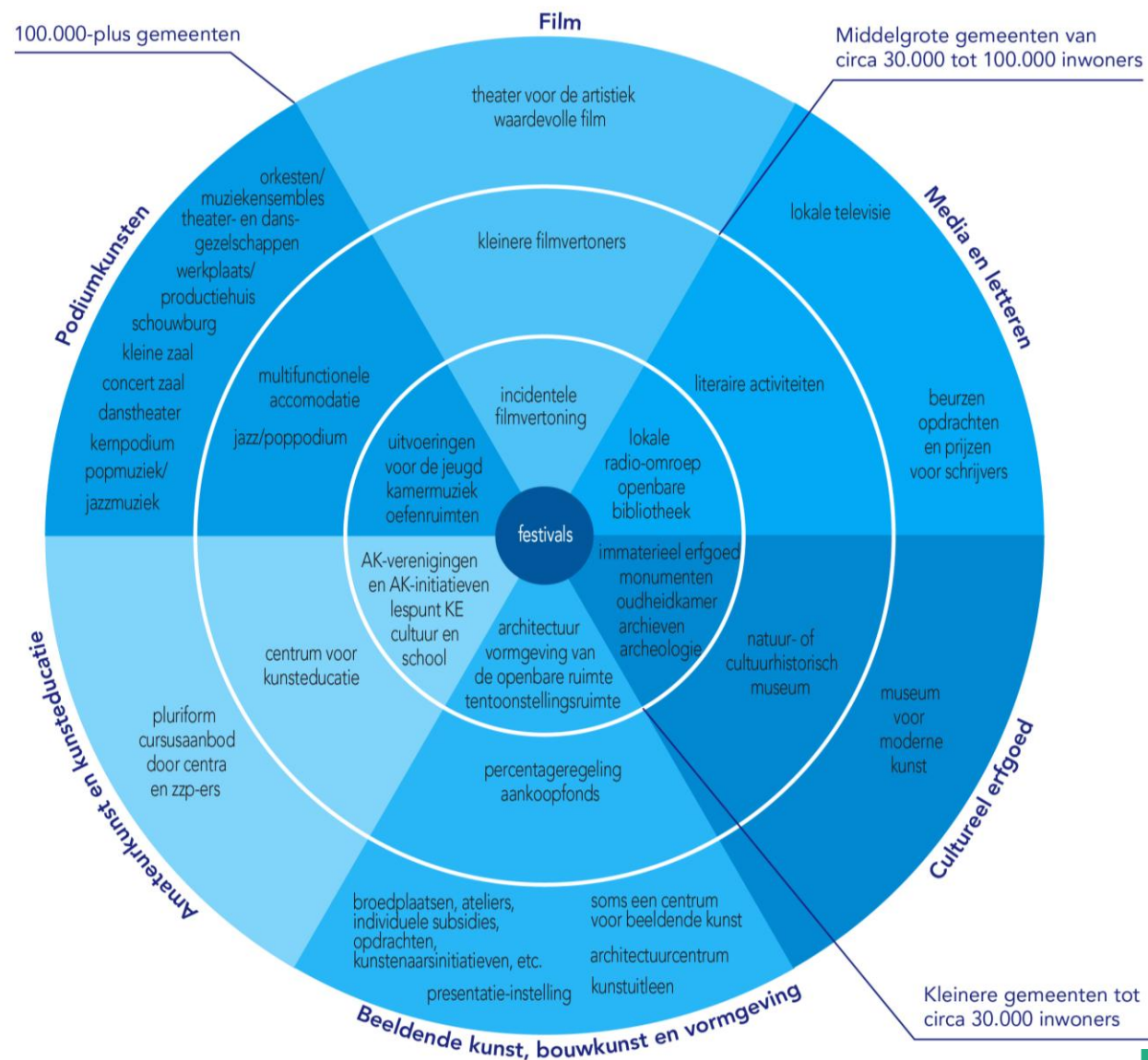
Positionering van Almelo binnen het Ringenmodel

Om de cultuuropgave van Almelo verder te kaderen, wordt gebruikgemaakt van het Ringenmodel van Cor Wijn en Lydia Jongmans. Dit model helpt gemeenten hun culturele infrastructuur af te stemmen op de schaal van hun gemeente en hun rol in de regio.

Almelo, met circa 74.752 inwoners (2025), valt formeel in de categorie middelgrote gemeenten (30.000 – 100.000 inwoners). Gezien de groeiambities van de stad én de reikwijdte van het culturele veld dat Almelo bedient, ligt het echter voor de hand om te kijken naar een infrastructuur die past bij een verzorgingsgebied van circa 100.000 inwoners.

Voor deze schaalgrootte betekent het model dat naast de basisvoorzieningen als bibliotheek, cultuureducatie en amateurkunst ook andere functies essentieel worden, zoals een volwaardige theaterfunctie met een grote en kleine theaterzaal, een filmhuis, museale voorzieningen met educatieve functies, een poppodium en toegankelijke plekken voor ontmoeting en visuele kunst.

Almelo maakt bovendien deel uit van een bredere stedelijke regio. Dat betekent niet dat alle functies per se in de stad zelf aanwezig hoeven te zijn, maar dat het culturele landschap regionaal complementair en versterkend moet zijn in plaats van concurrerend. Het Ringenmodel benadrukt dan ook het belang van regionale samenwerking, gedeelde publieksstrategieën en het bereiken van diverse bevolkingsgroepen.

1) Bron: Cor Wijn

Benchmarkanalyse: hoe scoort Almelo in vergelijking met andere gemeenten

Vergeleken met vergelijkbare middelgrote gemeente, mist Almelo op dit moment schaal en samenhang in de bovenlokale culturele laag volgens het Ringenmodel

Om het Ringenmodel concreet toe te passen, zijn gemeenten met een vergelijkbare schaal, sociaal profiel en regionale rol als referentie genomen. Hierbij is gekeken naar Veenendaal, Oss en Dronten. Relevante referentiepunten: gemeenten met een volwassen culturele infrastructuur en duidelijke bovenlokale functies. Dronten is met circa 42.000 inwoners kleiner dan Almelo, maar interessant omdat het met De Meerpaal laat zien hoe een compacte gemeente met gerichte clustering van functies (theater, bibliotheek, kunsteducatie, ontmoeting) toch regionaal betekenisvol kan zijn.

De vergelijking is gebaseerd op voorzieningen die het Ringenmodel beschouwt als passend bij een verzorgingsgebied van circa 100.000 inwoners: een volwaardige podiumvoorziening, museale functies, filmhuisprogrammering, kunsteducatie en ontmoetingsplekken voor verschillende doelgroepen. Niet per se in één gebouw, maar wel gebundeld en herkenbaar binnen de stad en in verbinding met zijn directe omgeving (regionaal niveau).

Versnippering beperkt zichtbaarheid en synergie

Waar steden als Veenendaal (De Cultuurfabriek), Oss ('Het Warenhuis' in ontwikkeling) en Dronten (De Meerpaal) beschikken over culturele clusters waar meerdere functies samenkomen, is het veld in Almelo fysiek en functioneel versnipperd. De zichtbaarheid van cultuur in het dagelijks stadsbeeld is daardoor beperkt. Het ontbreken van herkenbare culturele plekken op centrale locaties zorgt ervoor dat cultuur geen vanzelfsprekende rol inneemt in het stedelijke leven.

Theatercapaciteit niet op schaal

Met Theater Hof 88 als enige theaterfunctie (2 x 165 stoelen) heeft Almelo een duidelijke achterstand in schaal ten opzichte van andere gemeenten. De meeste referentiesteden beschikken over zalen met 400-700 stoelen. Sinds de sluiting van het Stadstheater Almelo (2024) ontbreekt een grote zaal, waardoor programmering met bredere publieksuitstraling nauwelijks mogelijk is.

Basis op orde, bovenlaag ontbreekt

Almelo beschikt over solide basisvoorzieningen: bibliotheek, museum, kunsteducatie en een poppodium. Daarmee is de eerste ring grotendeels ingevuld. Wat ontbreekt, is een herkenbare bovenlaag: een samenhangend netwerk van voorzieningen dat zichtbaar, schaalbaar en onderling verbonden is. Clustering van voorzieningen in elkaars nabijheid - bijvoorbeeld met horeca of educatie - ontbreekt nog grotendeels.

Regionale rol nog onvoldoende ingevuld

Waar Oss en Dronten hun culturele voorzieningen bewust inzetten voor regionale spreiding en bovenlokale samenwerking, is dat profiel in Almelo nog onderontwikkeld. De gemeente kan hierin een aanvullende positie innemen binnen Twente en omliggende regio's, zoals Salland, door in te zetten op zichtbaarheid, verbinding en gezamenlijk publieksbereik.

Culturele doelgroepenmodel

Verschillende publieksprofielen vragen om gerichte programmering, communicatie en spreiding van voorzieningen

Om cultuurdeelname inzichtelijk te maken, is gebruikgemaakt van het culturele doelgroepenmodel zoals ontwikkeld door Rotterdam Festivals. Dit model is inmiddels ook door de provincie Overijssel overgenomen in het kader van Cultureel Overijssel in Kaart, en biedt een breed gedragen basis voor beleidsontwikkeling. Op basis van Cultureel Overijssel in Kaart zijn de culturele doelgroepen met bijbehorende voorkeuren en gedragingen van inwoners van Almelo in kaart gebracht.

Almelo kent zes dominante publieksprofielen zichtbaar in de tabel aan de rechterkant van de pagina.

Circa 60% van de inwoners valt binnen de culturele doelgroepen die gebaat zijn bij betere spreiding, laagdrempeligheid en meer maatwerk in het culturele aanbod, zijnde Proevende Buitenwijkers, Lokale Vrijetijdsgenieters en Flanerende Plezierzoekers.

Met de komst van circa 2.000-2.500 nieuwe woningen in de binnenstad en Spoorzone zal de samenstelling van de bevolking veranderen. De gemeente richt zich op jonge stedelingen, starters en creatieve professionals - groepen die doorgaans meer vraag hebben naar eigentijdse programmering, avondcultuur en multifunctionele plekken. De culturele infrastructuur moet voorbereid zijn op deze verbreding.

Doelgroep	Aandeel	Behoefte
Proevende Buitenwijkers	30%	Avondcultuur, horeca, podiumkunst
Lokale Vrijetijdsgenieters	18%	Dagprogrammering, dichtbij huis
Flanerende Plezierzoekers	11%	Urban culture, visuele expressie
Klassieke Cultuurliefhebbers	10%	Akoestiek, klassieke concerten
Sociale Cultuurhoppers	9%	Laagdrempelig, sociaal aanbod
Actieve Vermaakvangers	8%	Gezinsaanbod, ontspanning

Doelgroepenanalyse

Een overzicht van cultuurinstelling incl. functie, bereik, doelgroepen en toelichting

Instelling	Functie	Bereik (2024)	Doelgroepen ¹	Toelichting
Kaliber Kunsten-school	Cultuureducatie, cursussen	13.462 (excl. Studio15) deelnemers	Lokale Vrijtijdsgenieters, Actieve Vermaakvangers	Educatief aanbod voor gezinnen, cursisten en volwassenen; lokaal, informeel, overdagbezoek.
Theater Hof 88	Theater, film, amateurkunst, cultuureducatie	46.364 bezoekers (13.583 theater, 798 concerten, 6.041 filmhuis en overig)	Proevende Buitenwijkers, Klassieke Cultuurliefhebbers	Theater- én filmhuisfunctie; avond- en dagprogrammering met klassieke, lichte en educatieve elementen voor breed publiek.
Kunsthal Almelo	Beeldende kunst	ca. 7.000 bezoekers	Klassieke Cultuurliefhebbers, Sociale Cultuurhoppers	Hedendaagse kunst, vaak niche en contextgericht; bezoekers komen gericht of wandelen binnen.
Studio15	Jongeren, urban cultuur	12.721 deelnemers en/of bezoekers	Flanerende Plezierzoekers, Actieve Vermaakvangers	Jongerencultuur, urban en communitygericht, met focus op ontmoeting en informele programmering.
Stedelijk Museum	Erfgoed, geschiedenis	Data ontbreekt	Klassieke Cultuurliefhebbers, Lokale Vrijtijdsgenieters	Erfgoed, herkenning en familiebezoek; aantrekkelijk voor oudere bezoekers en gezinnen met (klein)kinderen.
Bibliotheek	Ontmoeting, educatie, informatie	141.118 bezoekers	Sociale Cultuurhoppers, Lokale Vrijtijdsgenieters	breed sociaal-maatschappelijk en educatief profiel; laagdrempelig, open, herkenbaar voor wijkbewoners
Metropool (nieuw)	Poppodium en jongerencultuur	In opbouw	Flanerende Plezierzoekers, Proevende Buitenwijkers	Avondcultuur, popmuziek, jong publiek en lichte subcultuur in sfeer en communicatie.
Stadstheater Almelo	Theater, muziek	ca. 50.000 (2023) bezoekers	Proevende Buitenwijkers, Klassieke Cultuurliefhebbers	Grootschalig podium voor brede culturele avondbeleving.

1) Deze doelgroepinschatting is gemaakt door Draaijer op basis van locatieprofielen, programmatische focus en landelijk beschikbare doelgroepbeschrijvingen. Voor een objectief en kwantitatief beeld is een aanvullende analyse nodig op basis van postcodegegevens van bezoekers, aangeleverd door de instellingen zelf en getoetst aan het Culturele Doelgroepenmodel.

Match & mismatch

Vraag en aanbod sluiten onvoldoende aan

De combinatie van demografie, publieksprofielen en cultuuraanbod laat zien dat Almelo te maken heeft met een ongelijkmatig bereik van doelgroepen. Instellingen als Kaliber Kunstenschool, Theater Hof 88, Studio15 en de bibliotheek bedienen herkenbaar specifieke groepen, maar een samenhangend geheel ontbreekt. Met name jongeren, jonge gezinnen en inwoners met een multiculturele achtergrond blijven deels onder de radar of missen passende plekken. Uit de doelgroepenanalyse blijkt:

- **Proevende Buitenwijkers** missen een centrale voorziening van formaat (nu versterkt door sluiting van het Stadstheater Almelo) en wijken uit naar Hengelo of Enschede voor grotere of bredere programmering.
- **Lokale Vrijtijdsgenieters** hebben baat bij betere spreiding, herkenbare dagprogrammering en gastvrije voorzieningen in de wijk.
- **Flanerende Plezierzoekers** hebben behoefte aan informele, zichtbare cultuurplekken met muziek en beleving, met name in hun eigen omgeving.
- **Klassieke Cultuurliefhebbers** zoeken kwaliteit, akoestiek en comfort die op dit moment onvoldoende geboden worden in de bestaande voorzieningen.
- **Sociale Cultuurhoppers** en **Actieve Vermaakvangers** vragen om toegankelijke, herkenbare cultuur in de buurt - niet per se extra gebouwen, maar wél programmering dicht bij huis.

Vergeleken met het Ringenmodel kent Almelo twee opvallende tekorten:

1. Een **volwaardige centrale culturele voorziening** met schaal, zichtbaarheid en gedeelde publieksvoorzieningen ontbreekt.
2. **Wijkgerichte spreiding** en zichtbaarheid van kleinschalige, herkenbare cultuurplekken is beperkt. De benchmark bevestigt dit beeld.

Vergelijkbare steden als Veenendaal, Oss en Dronten beschikken over culturele clusters of centra waar podiumkunsten, educatie, ontmoeting en bibliotheekfuncties samenkomen. Hun theaters tellen gemiddeld 500-700 stoelen; Almelo blijft met twee kleine zalen met ieder 165 stoelen (Theater Hof 88) en het verlies van het Stadstheater Almelo fors achter.

Er is geen one-size-fits-all oplossing. Sommige doelgroepen vragen om fysieke ruimte en schaal, andere juist om herkenbare gezichten, passende programmering en zichtbaarheid in de wijk. De analyse laat zien: samenhang, schaal en spreiding zijn de sleutels tot een toekomstbestendige culturele infrastructuur in Almelo.

Dubbele strategie

Cultuur als netwerk in stad en wijk

Dit vraagt om een dubbele strategie:

- **Een centrale, multifunctionele culturele voorziening**
met voldoende schaal (minimaal 500 stoelen) aangevuld met een kleine zaal (minimaal 150 stoelen), brede professionele theater- en filmhuisprogrammering, ruimte voor educatie, film, horeca, en ontmoeting
 - Deze voorziening stelt Almelo in staat om zich regionaal te positioneren als aanvullende culturele kern, binnen Twente en omliggende gebieden zoals Salland, naast steden als Enschede en Hengelo.
- **Een stevig ondersteund programmeringsmodel in de wijken**
dat cultuur laagdrempelig, herkenbaar en beschikbaar maakt - via bibliotheken, scholen, festivals, buurthuizen en kleinschalige initiatieven. Daarbij kunnen ook bijzondere locaties zoals cultureel erfgoed - denk aan de Grote Kerk, de Bleekkerk en andere karaktervolle gebouwen - actief worden ingezet als podia voor wijkgerichte programmering en culturele ontmoetingen.
 - Hiervoor is (ambtelijke) capaciteit nodig, aangevuld met cultuuraanjudgers en actieve regie vanuit de gemeente. Dit is essentieel in een stad waar een groot deel van de bevolking minder vanzelfsprekend deelneemt aan cultuur, en waar verbinding met het dagelijks leven centraal staat.

Niet stad óf wijk, maar een verbonden netwerk van plekken, mensen en programma's vormt de toekomst van cultuur in Almelo. Deze aanpak sluit direct aan op de uitgangspunten van het Ringenmodel en stelt Almelo in staat cultuur als motor voor sociale cohesie, economische dynamiek en stedelijke identiteit in te zetten.

***De stad verdient een
podium –
de wijken verdienen
programma***

3 | Huisvestingsopgave

draijer

Aanpak huisvestingsopgave

Om de huisvestingsopgave in kaart te brengen is gekeken naar de bestaande huisvesting, behoefte en omgeving

De culturele infrastructuur van Almelo vormt de fysieke basis onder het culturele leven in de stad. Organisaties zoals Theater Hof 88, Kaliber Kunstenschool, de bibliotheek, Studio15 en het Stedelijk Museum bieden ruimte aan cultuurproductie, presentatie, ontmoeting en educatie.

Tegelijkertijd wordt geconstateerd dat veel van deze voorzieningen onder druk staan. Verouderde huisvesting, beperkte capaciteit, veranderende publieksbehoeften en groeiende ambities maken dat de huidige situatie niet als toekomstbestendig kan worden beschouwd.

In deze huisvestingsopgave is gekeken in hoeverre de bestaande gebouwen aansluiten op de huidige en toekomstige behoeften van culturele instellingen en publieksgroepen. Daarbij zijn drie sporen gehanteerd:

1. Inventarisatie van bestaande huisvesting
2. Behoeftanalyse van instellingen
3. Ruimtelijke analyse

Deze drie sporen vormen gezamenlijk de basis voor een strategische afweging over de toekomstige culturele huisvesting in Almelo. Op basis hiervan kan worden bepaald of er aanleiding is voor clustering, spreiding, renovatie of nieuwbouw - en hoe fysieke keuzes kunnen bijdragen aan bredere maatschappelijke en ruimtelijke doelen.

Toelichting drie sporen

- 1. Inventarisatie van bestaande huisvesting:** De fysieke en functionele kenmerken van de cultuurpanden zijn in kaart gebracht. Er is gekeken naar bouwkundige staat, eigendomssituatie, capaciteit en gebruiksintensiteit.
- 2. Behoeftanalyse van instellingen:** Op basis van gesprekken en documentatie is onderzocht wat instellingen nodig hebben om duurzaam te kunnen functioneren. Hierbij is aandacht besteed aan ontwikkelambities, belemmeringen in de huidige huisvesting, samenwerkingswensen, publieksontwikkeling en toegankelijkheid.
- 3. Ruimtelijke analyse:** De ruimtelijke kwaliteit van drie culturele clusters is geanalyseerd aan de hand van vier omgevingsfactoren: bereikbaarheid, horeca-aanbod, passantenstroom en verblijfskwaliteit van de openbare ruimte. Deze factoren geven inzicht in de geschiktheid van locaties voor verschillende culturele functies.

Inventarisatie van de bestaande huisvesting

De panden aan het Elisabethhof zijn verouderd en functioneel beperkt; andere culturele voorzieningen functioneren naar behoren

De gebouwen aan het Elisabethhof voldoen niet aan de huidige eisen op het gebied van bouwkundige staat en functionele geschiktheid. Kaliber Kunstenschool en de Kunsthal Almelo geven aan dat hun ruimtes onvoldoende bruikbaar zijn voor hun activiteiten. Ook Theater Hof 88 is gehuisvest in een verouderd pand, al wordt de locatie zelf wel als waardevol beschouwd vanwege de culturele betekenis. Het Stedelijk Museum Almelo verhuist binnenkort naar een nieuwe locatie, waardoor de huidige huisvesting buiten de huisvestingsopgave valt. De Bibliotheek Almelo en Studio15 (inclusief Metropool) functioneren op dit moment naar behoren, zowel bouwkundig als functioneel.

Organisatie	Adres	Bouwkundige staat	Capaciteit	Eigendom	Functionele geschiktheid	Gebruiksintensiteit
Kaliber Kunstenschool	Elisabethhof 2 & 10	Verouderd, duurzaamheidsopgave - toe aan integrale vernieuwing	Nader in te vullen	Gemeente	Onvoldoende (verouderd en inefficiënt)	Middag - avond
Theater Hof 88	Elisabethhof 4		Twee zalen (2 x 165 stoelen)	Gemeente	Beperkt, maar gewaardeerde sfeer	Ochtend - middag avond
Kunsthal Almelo	Elisabethhof 6	Functioneel beperkt, duurzaamheidsopgave	2 tentoonstellingszalen	Gemeente	Onvoldoende (zichtbaarheid, opslag)	Middag
Stedelijk Museum Almelo	Nieuwe locatie – Grotestraat 62	Wordt vervangen	Museale functie met uitbreiding 'huiskamer van de stad'	Gemeente	n.v.t.	Middag
Bibliotheek Almelo	Het Baken 3	Goed; sprake van achterstallig onderhoud	Nader in te vullen	Stichting Openbare Bibliotheek Almelo en Theater Hof 88	Goed, centrale functie	Ochtend - middag - avond
Studio15 / Metropool Almelo	Kolthofsingel 15	Goed	Eén popzaal (325 staanplaatsen), foyer, danszaal, fotostudio en bandruimte	Gemeente	Goed, afgestemd op jongeren	Middag - avond

Overzicht behoefteanalyse culturele instellingen

De culturele instellingen vragen om schaalvergroting, zichtbaarheid en samenwerking op een centrale, toegankelijke locatie met toekomstbestendige voorzieningen

Organisatie	Groeiambities / ontwikkelingen	Belemmeringen huidige locatie	Samenwerkingswensen	Publieksontwikkeling	Toegankelijkheid	Ruimtelijke wensen
Kaliber Kunsten-school	Zichtbare toegankelijke locatie, gecombineerd met sociaal-culturele partners	Hoge huurlasten, inefficiënt gebruik, functioneel tekort	Combinatie met andere sociaal-culturele partners	Toegankelijker voor brede doelgroepen, stedelijke synergie, open inloop	Belemmerd door locatie en gebouwkwaliteit	Passende leslokalen, cursusruimten en mogelijkheid tot samenwerking kunstateliers
Theater Hof 88	Grotere publiekscapaciteit, versterken stedelijke functie	Beperkte capaciteit, verouderde staat	Eventuele uitbreiding of samenwerking met nabijgelegen voorzieningen	Groeiend publiek, behoefte aan grotere zaal (ca. 500 stoelen) i.c.m. kleine zaal	Voldoende voor huidige doelgroepen, maar verouderde faciliteiten	Kleine en grote zaal, concerten, karakter behouden, filmhuisfunctie, ruimte voor amateurgezelschappen
Kunsthall Almelo	Grotere betekenis voor Almelo en regio; meer zichtbaarheid en bereik bredere doelgroepen (o.a. jongeren)	Onvoldoende zichtbaarheid, tekort aan opslag en museale kwaliteit	Koppeling met horeca en kunstwinkel op nieuwe locatie	Verbreiding naar jongeren en nieuwe doelgroepen	Beperkt door ligging en gebouw	Meer museale ruimte, betere zichtbaarheid, combinatie met horeca
Stedelijk Museum Almelo	Verbreiding naar huiskamerfunctie, vergroten cultuurparticipatie	n.v.t.	Combinatie met sociaal-culturele partners	Breder publiek via ontmoetingsfunctie	Streven is dit te verbeteren op nieuwe locatie	Ruimte voor ontmoeting, koffie, lezingen, etc.
Bibliotheek Almelo	Toenemende maatschappelijke rol en wijkgerichte uitbreiding leiden tot meer vraag naar ruimte en diensten	Geen acute knelpunten, maar groei verwacht. Aandachtspunt: betaald parkeren	Samenwerkingen bundelen in onder meer Ontwikkelplein in de centrale bibliotheek	Breed publiek, educatief en sociaal	Goed, centraal gelegen	Mogelijk uitbreiding nodig op termijn – realisatie in de wijken gewenst en in ontwikkeling
Studio15 / Metropool Almelo	Verdere samenwerking, gericht op jongeren en talentontwikkeling	Geen	Samenwerking tussen Kaliber Kunsten-school, ROC Twente en Metropool	Gericht op jongeren en talentontwikkeling en breder muziekpubliek	Niet centraal gelegen, maar veroorzaakt geen belemmering	Voldoende op huidige locatie

De drie culturele clusters in Almelo

Drie clusters van culturele instellingen zijn op dit moment geormerkt in de stad

De culturele infrastructuur van Almelo is momenteel geconcentreerd in drie clusters. Deze clusters vormen de kern van het culturele leven in de stad en zijn elk ontstaan vanuit een eigen logica van samenwerking, functie en stedelijke ligging. Tegelijkertijd laten ze verschillen zien in ontwikkelpotentie en toekomstbestendigheid.

- Het **eerste cluster** bevindt zich in het **centrum**, met de Bibliotheek Almelo en het Stedelijk Museum Almelo als kerninstellingen.
- Het **tweede cluster** betreft het **Elisabethhof**, net buiten het stadshart, waar Kaliber Kunstenschool, Theater Hof 88 en Kunsthal Almelo gevestigd zijn.
- Het **derde cluster** ligt aan de **Kolthofsingel**, waar Studio15 en Metropool Almelo samen een plek vormen voor jongerencultuur en popmuziek.

De drie clusters en de betrokken instellingen zijn weergegeven op een kaart, waarmee het culturele landschap van Almelo in één oogopslag inzichtelijk wordt. Ook andere culturele spelers die niet binnen dit traject zijn gesproken, maar wél onderdeel zijn van het bredere culturele weefsel van de stad, zijn daarin opgenomen. Dit betreft onder meer het Huis van Katoen en Nu, Kunstpunt en Paco Plumtrek. Daarnaast zijn diverse functies met culturele betekenis in beeld gebracht, zoals de bioscoop, de Grote Kerk, het Wevershuisje, het Natuurhus Almelo, de Bleekkerk en de Yunus Emre Moskee - het eerste als moskee ontworpen gebedshuis met koepel en minaret in Nederland. Zij dragen ieder op hun eigen wijze bij aan het culturele profiel van Almelo.

Ruimtelijke analyse culturele clusters

Om de geschiktheid van verschillende culturele clusters in Almelo te beoordelen, zijn vijf ruimtelijke en functionele omgevingsfactoren bekeken

Factor	Cluster 1 Centrum (Bibliotheek + Museum)	Cluster 2 Elisabethhof	Cluster 3 Metropool / Studio15
1. Bereikbaarheid (OV, auto, lopen)	 Centrale ligging en goede bereikbaarheid per OV, fiets en te voet; parkeercapaciteit is toereikend, maar kwetsbaar bij toekomstige groei.	 Bereikbaar per fiets en auto; station op loopafstand. Echter, de locatie is minder zichtbaar en kent weinig spontane aanloop vanuit de stadskern.	 Gelegen buiten het centrum, goed bereikbaar per auto en fiets; gelegen tussen onderwijsinstellingen. Minder goed bereikbaar per OV of te voet. Parkeerfaciliteiten aanwezig.
2. Horeca-aanbod	 Nabij horecapleinen, cafés en restaurants; cultuurbezoek makkelijk te combineren met eten/drinken.	 Horeca op korte afstand aanwezig, maar niet direct zichtbaar of verbonden met de locatie; beperkt spontane koppeling met programmering	 Enkele voorzieningen op afstand, horeca-aanbod met name op locatie zelf te vinden wat bijdraagt aan de bezoekerservaring.
3. Passanten / detailhandel	 Gelegen in winkelhart, met continue stroom van bezoekers en spontane cultuurdeelname	 Ligt net buiten hoofdwinkelgebied, lage passantenstroom, vraagt om doelgericht bezoek.	 Perifere ligging betekent lage passantendynamiek; publiek komt gericht op programmering af.
4. Verblijfskwaliteit openbare ruimte	 Inrichting nog sober, maar verbetering voorzien via nieuwe stedelijke ontwikkelingen	 Interne hof biedt potentie, maar huidige inrichting is stenig, weinig uitnodigend. Verblijfsfunctie beperkt.	 Openbare ruimte netjes, maar weinig uitnodigend voor ontmoeting of langer verblijf.
Voldoet aan criteria	16 / 20	11 / 20	6 / 20
Herontwikkelpotentie	Hoog: centrum is aangewezen als herontwikkelgebied voor wonen en cultuur; locaties rond bibliotheek, Stadskade en Burgerzaal bieden kansen voor culturele invulling.	Hoog: gebouwen hebben historische waarde en lijken geschikt voor woningbouw, versterkt door de ligging van de locatie.	Beperkt: gebouw gebouwd/verbouwd voor huidige functie. Herontwikkeling niet logisch op dit moment.

Subconclusie huisvestingsopgave

De huisvesting aan het Elisabethhof vraagt om aandacht, waar tevens ook gekeken kan worden naar herontwikkeling van de plek

De stad kent drie culturele clusters met uiteenlopende kenmerken en ontwikkelopgaven: het centrumcluster, de Kolthofsingel en het Elisabethhof.

Het **centrumcluster**, met onder andere de Bibliotheek en het toekomstige Stedelijk Museum in het Hofkeshuis, heeft een sterke uitgangspositie: centraal gelegen, goed bereikbaar en maatschappelijk laagdrempelig. De gebouwen functioneren op zichzelf goed, maar de functies staan relatief los van elkaar. Door het gebied als geheel te versterken, kan het centrumcluster een grotere samenhang en een **katalyserende rol** vervullen binnen het stedelijk cultuuraanbod.

Het **cluster aan de Kolthofsingel**, met Metropool en Studio15, scoort lager op ruimtelijke zichtbaarheid door de perifere ligging, maar functioneert inhoudelijk sterk - vooral voor jongeren. De gebouwen zijn technisch en functioneel op orde en vormen een stabiele basis voor doelgroepgerichte programmering. Ondanks beperkte passantenstromen draagt dit cluster waardevol bij aan het culturele ecosysteem.

Het **Elisabethhofcluster**, met Theater Hof 88, Kaliber Kunstenschool en de Kunsthof Almelo, kent de grootste fysieke en functionele knelpunten. De deels verouderde gebouwen sluiten onvoldoende aan bij ambities en publieksverwachtingen. Ook ontbreekt spontane dynamiek door de ligging buiten zichtlijnen en het ontbreken van directe koppeling met horeca of passantenstromen. Tegelijkertijd lijkt het gebied, vanwege zijn ligging, eigendomssituatie en schaal, goed geschikt voor herontwikkeling naar een andere functie zoals woningbouw. Verplaatsing van Kaliber, Hof 88 en de Kunsthof naar een andere centrale locatie biedt niet alleen kansen voor culturele clustering en vernieuwing, maar maakt het ook mogelijk om het gehele Elisabethhofcluster vrij te spelen voor verkoop en transformatie.

Het is daarom logisch om naast herontwikkeling op locatie te kijken naar alternatieve locaties voor deze instellingen, passend binnen bredere stedelijke opgaven zoals verdichting, multifunctioneel ruimtegebruik en het vergroten van culturele impact.

4 | Stedelijke opgave

draijer

Binnenstad en Spoorzone in balans

Grootschalige woningbouw biedt Almelo de kans om cultuur duurzaam te verankeren in zowel de binnenstad als Spoorzone

De stedelijke ontwikkeling van Almelo biedt een uitgelezen kans om cultuur stevig te verankeren in de stad. In zowel de binnenstad als de Spoorzone worden duizenden nieuwe woningen gerealiseerd. Dat zorgt niet alleen voor bevolkingsgroei, maar ook voor nieuwe doelgroepen met een andere vraag naar voorzieningen. Deze opgave vraagt om strategische keuzes: waar komt ruimte voor ontmoeting, expressie en vrije tijd? Welke plek krijgt cultuur in het toekomstige stedelijke leven?

Steden functioneren niet als monocentrisch geheel, maar als netwerk van plekken die elk een eigen rol vervullen. Juist in een stad als Almelo, met een compacte maat en duidelijke ontwikkelgebieden, is het van belang om cultuur in te zetten als meervoudige drager. De binnenstad en de Spoorzone vragen daarbij elk om een eigen benadering:

Binnenstad

- Transformeert van winkelgebied naar een binnenstad met verschillende kwartieren met eigen kracht en karakter. Zo wordt Stadskade de "Huiskamer van de stad".
- Circa 360 woningen tot 2030, met name via functiemenging
- Stadskade, Havenblok en voormalige burgerzaal als strategische cultuurplekken
- Koppeling met bibliotheek, museum en horeca vergroot spontane cultuurdeelname
- Gericht op jonge stedelingen, creatieve professionals en actieve senioren

Spoorzone

- Tot 2035 circa 2.000+ woningen en 15.000 tot 25.000 m² kantoren, High Tech, cultuur en leisure verdeeld over Westerdok, Achter de Molen, Kerkelanden en Intercityknoop
- Ontwikkeling tot nieuw stadsdeel met duurzame vormen van mobiliteit (STOMP)
- Deelgebieden met verschillend profiel. Westerdok is jong, actief en internationaal georiënteerd, achter de Molen is compact met ruimte voor zelfbouw en samenbouw en Kerkelanden is gericht op starters
- Verblijfskwaliteit neemt toe: bestaande kwaliteiten als jachthaven en Kanaal worden beter benut; openbare ruimte minder gericht op verplaatsing, meer op verblijf
- Voormalige rechtbank en Kanaalpark als kansrijke plekken voor cultuur

SWOT-analyse

Centrum en Spoorzone bieden complementaire kansen voor cultuur, mits ze elkaar versterken in plaats van beconcurreren

De binnenstad en Spoorzone zijn beide in ontwikkeling en kennen elk hun eigen dynamiek. In de binnenstad ligt de focus op functiemenging, verblijf en dagelijkse levendigheid. De Spoorzone ontwikkelt zich tot een nieuw stadsdeel met ruimte voor intensieve stedelijke functies zoals hightech, kantoren, leisure en grotere voorzieningen. Beide gebieden kunnen cultuur huisvesten, maar vanuit een verschillend profiel.

Een cultuurkwartier in de binnenstad is logisch en strategisch: het versterkt bestaande functies en draagt bij aan de leefbaarheid van het hart van de stad. De Spoorzone biedt ruimte voor aanvullende functies die niet in het centrum passen, zoals een grotere zaal, hybride programmering of tijdelijke installaties. Daarbij wordt ook ingespeeld op het profiel van nieuwe doelgroepen: jonge stedelingen, gezinnen, studenten en forenzen vragen om variatie in vorm, schaal en bereikbaarheid.

Essentieel is dat deze functies elkaar niet beconcurreren, maar ruimtelijk en programmatisch verbonden worden. Alleen zo ontstaat een cultureel ecosysteem dat de hele stad versterkt. Dit vraagt om bewuste spreiding én regie op samenhang, met cultuur als rode draad binnen de stedelijke ontwikkelstrategie.

	Centrum	Spoorzone
Sterktes	Centrale ligging, horeca, historie, spontaan bezoek	Bereikbaarheid, ruimte, zichtbaarheid, schaal
Zwaktes	Bepaalde schaal, aandachtspunten rond autotoegankelijkheid en parkeren - met name bij een regionale functie of voor doelgroepen met beperkte (OV) mobiliteit	Huidige verblijfskwaliteit is beperkt, positie buiten het bestaande kerngebied vraagt om sterke verbindingen met het centrum
Kansen	Cultuurkwartier als stedelijke drager	Bovenregionale voorzieningen mogelijk voor cultuur / leisure
Bedreigingen	Verlies centrumfunctie bij te veel spreiding	Verzwakt centrum als bezoekers 'blijven hangen'

Subconclusie stedelijke opgave

Een sterk centrum en een aanvullende Spoorzone vormen samen het fundament voor een veerkrachtige culturele stad

De ruimtelijke ontwikkeling van Almelo biedt een unieke kans om cultuur als structurele drager te positioneren binnen de stad. In het bijzonder is er in het centrum een duidelijke behoefte aan een culturele ankerplek bij de Stadskade - een plek waar cultuur zichtbaarheid en betekenis geeft aan het stedelijke leven. Daarmee ontstaat er urgentie om het centrum te versterken met een samenhangend en levendig cultuurcluster: een Cultuurkwartier.

Hoewel de Spoorzone eveneens ruimte biedt voor culturele invulling, ligt het risico op de loer dat een te sterke focus op dit nieuwe stadsdeel leidt tot het marginaliseren van het historische stadshart. Om te voorkomen dat de vitaliteit en aantrekkingskracht van het centrum verder afneemt, is het essentieel om cultuur juist daar stevig te verankeren. Het Cultuurkwartier aan de Stadskade is hierin een logische en strategische keuze, mede vanwege de nabijheid van de bibliotheek, het museum en bestaande voorzieningen.

Tegelijkertijd sluit dit een culturele invulling van de Spoorzone niet uit. In tegendeel: de Spoorzone biedt ruimte voor aanvullende, kleinschalige en experimentele culturele functies die inspelen op nieuwe doelgroepen zoals jonge stedelingen, creatieve professionals en forenzen. Deze functies kunnen het culturele profiel van de stad verrijken, zolang ze complementair blijven aan de centrale rol van cultuur in de binnenstad.

Essentieel is dat deze functies elkaar niet beconcurreren, maar ruimtelijk en programmatisch verbonden worden. Alleen zo ontstaat een cultureel ecosysteem dat de hele stad versterkt. Dit vraagt om bewuste spreiding én regie op samenhang, met cultuur als rode draad binnen de stedelijke ontwikkelstrategie.

Beeld: Erfgoedroute – Rechtbank & Kunsttorentje

5 | Ontwikkelrichtingen

draijer

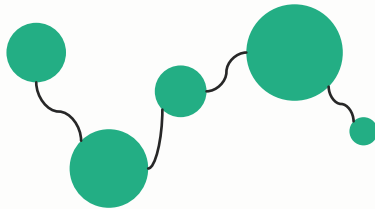
Ruimtelijke ontwikkelrichtingen conceptueel

Drie ruimtelijke concepten structureren de culturele toekomst van Almelo: kralenketting, cultuurkwartier en één cultureel centrum

Voor het bidboek zijn ambitieuze ontwikkelrichtingen verkend voor de ruimtelijke vertaling van de cultuuropgave. Daarbij is ingezet op drie hoofdrichtingen: Kralenketting, Cultuurkwartier en Eén cultureel centrum. Bij de nieuwbouwopgaven in met name ontwikkelrichting 2 en 3 is het uitgangspunt te werken naar een architectonisch aantrekkelijk gebied en gebouw(en) en daarmee nadrukkelijk bij te dragen aan de identiteit van Almelo.

1 | Kralenketting

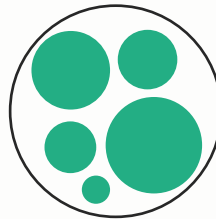
Verbinding locaties door openbare ruimte

Culturele functies zijn verspreid over meerdere locaties in de stad. Deze worden verbonden via programmering, routing en kwaliteit van de openbare ruimte. Zo ontstaat een aaneenschakeling van plekken - als kralen aan een ketting - die samen een levendig cultureel netwerk vormen binnen de stedelijke structuur.

2 | Cultuurkwartier

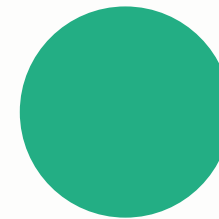
Geclusterd maar divers

Culturele voorzieningen worden gebundeld binnen één gebied, maar verdeeld over meerdere gebouwen of kavels. De nabijheid van functies zorgt voor een dynamische, campusachtige setting waarin samenwerking, uitwisseling en informele ontmoeting vanzelfsprekend zijn, terwijl elke instelling ruimte houdt voor een eigen profiel.

3 | Eén cultureel centrum

Alles onder één dak

Alle culturele instellingen worden ondergebracht in één gebouw. Door functies te integreren ontstaat een compact en efficiënt geheel met gedeelde publieksvoorzieningen, een herkenbare uitstraling en intensief gebruik. Dit model zet in op centrale zichtbaarheid en een hechte culturele community onder één dak.

Invulling ruimtelijke ontwikkelrichtingen

De ontwikkelrichtingen krijgen ruimtelijke invulling met bestaande en nieuwe locaties in de binnenstad en Spoorzone¹

1 | Kralenketting Behoud huidige clusters

Kaliber Kunstenschool, Theater Hof 88 en de Kunsthal Almelo blijven op het Elisabethhof en worden vernieuwd. Studio15 en Metropool blijven eveneens op hun huidige locatie. De culturele voorzieningen blijven verspreid over de stad, maar worden verbonden via programmering en openbare ruimte. Inzet op behoud, verbetering en beperkte ruimtelijke herschikking. Omdat fysieke uitbreiding op de locatie van Hof 88 niet mogelijk is, kan het voormalige Stadstheater dienen als grotere zaal (incl. toneeltoren) binnen de kralenketting. Het voormalige gerechtsgebouw kan ruimte bieden aan kleinschalige culturele functies.

2 | Cultuurkwartier Binnenstad

Culturele functies worden geconcentreerd rond de Stadskade in de binnenstad. Kaliber Kunstenschool, Theater Hof 88 en de Kunsthal Almelo verhuizen naar deze zone. Daarbij wordt mogelijk ingezet op het voormalig ABN Amro gebouw, het Havenblok en de burgerzaal met mogelijkheid tot vlakke vloerzaal (of zalen) met mogelijkheid tot een ruimte programmering. Studio15 en Metropool blijven op hun plek. De nadruk ligt op nabijheid, synergie en stedelijke levendigheid. Het voormalige Stadstheater (grote zaal) kan worden toegevoegd als grote zaal (incl. toneeltoren) in het Cultuurkwartier, maar is geen randvoorwaarde.²

3 | Eén cultureel centrum Voormalige rechtbank (Spoorzone)

Deze ontwikkelrichting veronderstelt volledige nieuwbouw of herbestemming, bijvoorbeeld van het voormalige gerechtsgebouw, waarbij schaalgrootte en multifunctionaliteit centraal staan. In de voormalige rechtbank wordt een nieuw theater met grote zaal (incl. toneeltoren) gerealiseerd. De culturele instellingen zoals de bibliotheek, Kaliber Kunstenschool, Theater Hof 88 en eventueel het Stedelijk Museum Almelo, Metropool en Studio15, samengebracht in hetzelfde gebouw. Deze bundeling biedt kansen voor gedeelde publieksvoorzieningen en nieuwe programmering.

1) De ontwikkelrichtingen op deze pagina zijn ruimtelijk van aard. Er is nog niet gekeken naar exacte afmetingen of technische haalbaarheid. De uiteindelijke impact hangt ook sterk af van de programmering (zie ook conclusies en aanbevelingen); 2) Zie ook onder regionale programmering (pagina 16) en conclusies en aanbevelingen (pagina 37-39) voor verdere duiding van de inhoudelijke en programmatische keuzes.

Maakbaarheid, kosten en impact (1/2)

De keuze tussen de ontwikkelrichtingen draait om de balans tussen maakbaarheid, investering en organisatiekracht

De drie ontwikkelrichtingen verschillen in maakbaarheid, benodigde investering en voorbereidingstijd. Hieronder een beknopte kwalitatieve inschatting per ontwikkelrichting.

1 | Kralenketting: flexibel, maar beperkt schaalbaar

Deze ontwikkelrichting bouwt voort op bestaande locaties zoals Elisabethhof en Metropool/Studio15. De juridische en stedenbouwkundige drempels zijn beperkt, en fasering is mogelijk. Wel vragen de verouderde panden, vooral op het Elisabethhof, om forse investeringen in functionaliteit en duurzaamheid. Uitbreiding is ruimtelijk nauwelijks haalbaar, waardoor de impact van investeringen onzeker is.

2 | Cultuurtkwartier: strategisch, met transitieopgave

Het verplaatsen van functies naar de binnenstad biedt kansen voor clustering en synergie. De gemeente is hier grotendeels eigenaar, wat de uitvoering vergemakkelijkt. Tegelijkertijd spelen eigendomsversnippering, verhuizing en bouwtechnische beperkingen een rol - met name bij de Burgerzaal. Investerings in herontwikkeling, sloop/nieuwbouw en verduurzaming zijn noodzakelijk.

3 | Eén cultureel centrum: grootschalig en complex

Het samenbrengen van alle functies onder één dak biedt maximale centralisatie. Dit kan bijvoorbeeld in het voormalige gerechtsgebouw of in een grootschalige nieuw te bouwen voorziening. Deze aanpak kent echter veel organisatorische en technische uitdagingen. Niet alle functies zijn eenvoudig te combineren, en de maakbaarheid hangt sterk af van samenwerking, ontwerp en exploitatie. De benodigde investering is het hoogst, en de voorbereidingstijd het langst.

Relatieve investeringskosten

In relatieve zin zijn de initiële investeringskosten voor ontwikkelrichting 1 het laagst, omdat er wordt voortgebouwd op bestaande structuren. Echter, vanwege de staat van de gebouwen en de duurzaamheidsambities zijn deze aanpassingen omvangrijk en niet eenvoudig te realiseren. Ontwikkelrichting 2 Cultuurtkwartier vraagt om forse, maar gerichte investeringen in herontwikkeling en sloop/nieuwbouw - met kansen voor fasering en koppeling aan andere binnenstedelijke opgaven. Ontwikkelrichting 3 is het meest kapitaalintensief, met volledige nieuwbouw of herbestemming van een groot complex en bijbehorende risico's op gebied van fasering, draagvlak en organisatie.

Maakbaarheid, kosten en impact (2/2)

De theateropties maken verschillen in schaal, kosten en ruimtelijke haalbaarheid inzichtelijk

Binnen alle ontwikkelrichtingen speelt de invulling van een volwaardige theaterfunctie een centrale, maar ook gevoelige rol. Sinds de sluiting van het Stadstheater is er in Almelo geen zaal meer beschikbaar met voldoende capaciteit en technische uitrusting voor grotere podiumprogrammering. De vraag of en vooral hoe er een nieuw of vernieuwd theater moet komen, is daarmee een essentiële factor in het welslagen van de cultuuropgave.

Er zijn drie opties verkend, elk met een eigen investeringsniveau, publieksdoelstelling en organisatorische consequenties (zie ook tabel hiernaast). Nieuwbouw of herontwikkeling biedt ruimte voor een toekomstgerichte programmering en gedeelde voorzieningen, maar dit brengt ook hoge investeringen en een lange voorbereidingstijd met zich mee.

Renovatie van het Stadstheater lijkt op papier een kostenefficiënte optie, maar vraagt naast een investering in verduurzaming en publieksvoorzieningen ook om heldere afspraken over eigendom, exploitatie en samenwerking. Een vlakke vloerzaal biedt flexibiliteit, laagdrempeligheid en multifunctioneel gebruik, maar kent ook beperkingen in technische mogelijkheden en publiekscapaciteit. Tegelijkertijd kan deze optie, in combinatie met een kleine zaal, wél bijdragen aan een kwalitatieve versterking van het culturele aanbod.

Ook dient meegenomen te worden dat het aantal stoelen op zichzelf geen garantie biedt voor betere of relevantere programmering. Kwaliteit, samenwerking tussen instellingen en een goede spreiding over de stad zijn minstens zo bepalend voor de culturele beleving.

De impact, zichtbaarheid en publieksbereik verschillen per keuze. Op de volgende pagina is een overzicht opgenomen waarin de drie ontwikkelrichtingen kwalitatief met elkaar worden vergeleken.

	Nieuwbouw/ herontwikkeling	Burgerzaal	Renovatie Stadstheater
Capaciteit	800	500	800 – 1000
Investering (€)	100 mln.	20 mln.	20 mln.
Jaarlasten (€)	6 mln.	1,3 mln.	1,9 mln.
Bezoekers per jaar	60.000	30.000	50.000
Subsidie per bezoeker (€)	100	43	38

Inschatting op basis van ervaringscijfers Draaijer; Deze investeringsinschatting heeft uitsluitend betrekking op de theaterfunctie. Voor de realisatie van een toekomstbestendig cultureel landschap zoals geschetst in de ontwikkelrichtingen, is aanvullende investering ook in samenwerking en organisatie nodig.

Afwegingskader

Op basis van inhoudelijke en kwantitatieve criteria komt ontwikkelrichting 2 | Cultuurkwartier als best gebalanceerde ontwikkelrichting naar voren

	1 Kralenketting	2 Cultuurkwartier	3 Eén cultureel centrum
	Behoud en versterking bestaande locaties	Concentratie culturele instellingen aan stadskade	Volledige clustering in voormalig gerechtsgebouw
Cultuur-opgave	Spreiding blijft behouden; maar samenwerking beperkt	Sterke synergie, zichtbaarheid en samenwerking	Veel potentieel voor samenwerking en bereik
Huisvestings-opgave	Grondige renovatie en inefficiënt ruimtegebruik bij Elisabethhof, beperkte uitbreidingsmogelijkheden	Voldoet aan herhuisvestingsopgave, binnenstedelijk complex	Grote schaal met veel logistieke afstemming wegens samenkomst van alle wensen en eisen in één gebouw
Stedelijke opgave	Spreiding sluit aan bij stedelijke structuur, maar mist duidelijke drager in de stad	Versterkt centrum als stedelijke drager	Dreigt werking/aantrekkelijkheid van binnenstad te verzwakken.
Investerings-kosten (relatief)	Gemiddeld – gefaseerde investeringen mogelijk	Gemiddeld tot hoog - afhankelijk van fasering en herontwikkelings-mogelijkheden in huidige panden	Hoog - volledige nieuwbouw/herontwikkeling en integratie nodig
Maakbaar-heid	Gemiddeld / hoog - Stapsgewijs uitvoerbaar binnen bestaande structuren. Herontwikkeling biedt flexibiliteit, maar kent risico's zoals bouwkundige tegenvallers en gebruik tijdens renovatie.	Gemiddeld - Afhankelijk van ruimtelijke inpassing. Burgerzaal met kansen, deels extern bezit maar wel betrokken marktpartij. Gefaseerde realisatie mogelijk, met behoud van functioneren tijdens verhuizing.	Laag - Grote afhankelijkheid van voorbereiding, afstemming en ontwerp. Complex in organisatie en exploitatie. Hoge kosten en lange doorlooptijd.
Impact	Laag - beperkte synergie en zichtbaarheid	Hoog - sterke centrale stedelijke zichtbaarheid met architectonische ambitie	Middel - versterkt Spoorzone maar verzwakt het hart van de stad

Toelichting ontwikkelrichting 2 | Cultuurkwartier

Het Cultuurkwartier verbindt stedelijke dynamiek met culturele samenwerking en biedt de meeste samenhang tussen inhoudelijke ambitie en uitvoerbaarheid

Inhoudelijk sluit de ontwikkelrichting goed aan op de behoefte aan samenwerking, zichtbaarheid en stedelijke verankering van culturele functies. De nabijheid van instellingen vergemakkelijkt uitwisseling van programma's en publiek, en maakt gezamenlijke publieksvoorzieningen zoals horeca, foyer, publieksbalie of educatievoorzieningen efficiënter en aantrekkelijker. Daarbij sluit de ontwikkelrichting goed aan op de bestaande dynamiek rond de bibliotheek en nabij het museum.

Ook op het vlak van stedelijke ontwikkeling scoort deze ontwikkelrichting sterk. De binnenstad is een gebied met hoge verblijfskwaliteit, bestaande publieksstromen en ambities voor functiemenging. Door cultuur daar als dragende functie te positioneren, wordt actief bijgedragen aan de vitaliteit en leefbaarheid van het centrum. Dit voorkomt versnippering en versterkt de binnenstad als vanzelfsprekend stedelijk ontmoetingspunt.

Qua kosten en maakbaarheid kent de ontwikkelrichting aandachtspunten, zoals inpassing binnen de ruimtelijke structuur en de herontwikkeling van bestaande panden. Tegelijkertijd biedt de stapeling van functies kansen voor slimme combinaties, gefaseerde realisatie en hergebruik. Dankzij beschikbare gebouwen en een positieve grondhouding bij betrokken partijen is deze ontwikkelrichting organisatorisch, technisch en functioneel aanzienlijk beter uitvoerbaar dan ontwikkelrichting 3, terwijl zij inhoudelijk minstens zo ambitieus is.

Samengevat: het Cultuurkwartier is de meest strategische ontwikkelrichting. Het verbindt culturele, maatschappelijke en ruimtelijke ambities op één plek, en biedt daarmee een realistisch én richtinggevend perspectief voor de toekomst van cultuur in Almelo. Het Cultuurkwartier fungeert zo als centrale hub in een stedelijk netwerk van cultuurplekken met mogelijkheden om andere locaties programmatisch of ruimtelijk aan te haken.

2 | Cultuurkwartier Geclusterd maar divers

Randvoorwaarden ontwikkelrichtingen: organisatie

Een succesvolle uitvoering vraagt regie, gedeelde verantwoordelijkheid en afstemming tussen gemeente, instellingen en vastgoedpartijen

De cultuuropgave in Almelo vraagt om meer dan visie en fysieke ruimte. Zonder een duidelijke organisatie en structurele ondersteuning blijft de uitvoering versnipperd. Op dit moment zijn de rollen van gemeente, instellingen en andere betrokken partijen niet helder afgebakend. Tegelijkertijd is er veel energie in het veld. Instellingen, makers en maatschappelijke partners zijn gemotiveerd om samen te werken aan een sterker cultureel ecosysteem. De schaal van Almelo maakt het mogelijk om die samenwerking overzichtelijk en effectief te organiseren, mits er regie wordt gevoerd.

Inhoudelijke invulling is daarbij minstens zo belangrijk als fysieke vormgeving. Een sterke culturele infrastructuur vraagt niet alleen om gebouwen, maar vooral om programmering die aansluit bij de leefwereld van inwoners. Cultuur vindt plaats in theaters, maar ook in buurthuizen, op pleinen en in de openbare ruimte. Voorwaarde is een integrale aansturing, met focus op verbinden, creëren en aanjagen.

Het versterken van het culturele landschap vraagt om structurele investeringen in mensen, netwerken en publieksbereik. Daarom is het van belang dat de gemeente een stadsprogrammeur aanstelt die samen met instellingen een stadsbreed en wijkgericht programma ontwikkelt. Daarnaast kan Almelo een aanvullende positie innemen binnen Twente en omliggende regio's, niet door te concurreren maar door cultureel aanbod te verbinden en doelgroepen gezamenlijk te bedienen.

Alleen met deze inzet op inhoud, regie en samenwerking ontstaat een culturele infrastructuur die zichtbaar, herkenbaar en van betekenis is voor de stad én de regio.

6 | Conclusies en aanbevelingen

draijer

Conclusies (1/2)

Almelo staat op een keerpunt en kiest bewust voor cultuur als drijvende kracht achter een integrale stadsontwikkeling

De gemeente Almelo staat op een belangrijk kruispunt in haar ontwikkeling: de stad kiest er bewust voor om cultuur niet alleen als doel, maar ook als middel in te zetten voor stedelijke vernieuwing, sociale cohesie en identiteit. De aanleiding voor deze beweging ligt in het ontwikkelen van de Cultuur- en Erfgoedvisie 2025 – 2035, de sluiting van het Stadstheater, en de motie 1 cultureel centrum, waarmee de behoefte ontstond aan herijking van het culturele voorzieningenniveau en aan een toekomstbestendige culturele infrastructuur.

De cultuuropgave laat zien dat Almelo over een waardevol cultureel veld beschikt, met actieve instellingen en een breed scala aan publieksprofielen. Tegelijkertijd blijkt dat dit aanbod versnipperd is, niet altijd goed aansluit op de wensen van de bevolking en onvoldoende zichtbaar is binnen de stad. Met name jongeren, jonge gezinnen en bewoners met een lagere sociaaleconomische status worden nog onvoldoende bereikt. De analyse maakt duidelijk dat samenhang, schaal en spreiding essentieel zijn voor een cultuurbeleid dat breed gedragen wordt.

De huisvestingsopgave brengt aan het licht dat vooral de locaties aan het Elisabethhof fysiek en functioneel verouderd zijn, en onvoldoende toekomstbestendig. Andere voorzieningen, zoals de bibliotheek en Studio15, functioneren beter, maar staan los van elkaar. Het culturele veld geeft breed aan behoefte te hebben aan schaalvergroting, samenwerking en meer zichtbaarheid - idealiter op een centrale en toegankelijke locatie. Die wens raakt direct aan de ruimtelijke ontwikkelopgaven van de stad.

De stedelijke opgave - met name de transformatie van de binnenstad en

de ontwikkeling van de Spoorzone - biedt kansen om cultuur stevig te verankeren in het DNA van Almelo. De binnenstad is bij uitstek geschikt voor een stedelijk cultuurhart, terwijl de Spoorzone ruimte biedt aan aanvullende, innovatieve functies. Belangrijk hierbij is dat deze gebieden elkaar versterken en niet beconcurreren, en samen bijdragen aan een veerkrachtige en toekomstgerichte culturele infrastructuur.

De ontwikkelrichting van het Cultuurkwartier komt naar voren als het meest logisch en strategisch. Door culturele voorzieningen te clusteren rond de Stadskade ontstaat een dynamisch stedelijk ensemble dat uitwisseling en samenwerking bevordert, zonder de eigenheid van instellingen te verliezen. Deze ontwikkelrichting verbindt inhoudelijke ambities aan fysieke nabijheid, en draagt bij aan de vitaliteit van het centrum. Deze keuze is niet alleen inhoudelijk sterk en draagt nadrukkelijk bij aan de ontwikkeling van Almelo, maar ook organisatorisch en ruimtelijk uitvoerbaar op middellange termijn. Daarmee contrasteert zij met ontwikkelrichting 3: een scenario dat op papier groots oogt, maar het risico op langdurige voorbereiding, complexe exploitatie en vertraagde publiekswerking maakt dat dit alternatief niet aansluit bij de noodzaak om nú te handelen.

Dat sluit een toekomstig perspectief op verdere culturele profilering niet uit, wanneer woonontwikkelingen zijn gerealiseerd en het culturele netwerk sterker is geworden. Maar een grootschalige fysieke investering, zonder gelijktijdige investering in mensen, programmering en samenwerking, zal op dit moment niet leiden tot een duurzame versterking van de culturele infrastructuur.

Conclusies (2/2)

Om de culturele ambities van Almelo waar te maken, is regie, samenwerking en spreiding richting wijken en regio van belang

Om deze ambities te realiseren is een krachtige uitvoeringsorganisatie nodig, die richting geeft, afstemming bevordert en ruimte creëert voor samenwerking. De gemeente speelt hierin een centrale rol: door regie te nemen, een stadsprogrammeur aan te stellen en te investeren in gedeelde programmering, publieksdata en coördinatie ontstaat een stevig fundament onder het culturele netwerk. Daarbij is het van belang dat er niet alleen wordt ingezet op fysieke voorzieningen in het centrum, maar ook op de spreiding van cultuur naar de wijken. Het versterken van het culturele landschap is immers geen kwestie van het toevoegen van een theaterfunctie met een bepaald aantal stoelen. De werkelijke opgave ligt in het opbouwen van een programmering die de Almeloër bereikt via zowel herkenbare plekken in de stad als in de buitenruimte.

Hoewel het bidboek zich richt op de ruimtelijke kern, ligt hier een belangrijke opgave: cultuur moet ook in de buurten herkenbaar en bereikbaar zijn. Dit vraagt om mensen die lokaal verbinding maken, initiatieven ondersteunen en cultuur onderdeel maken van het dagelijks leven. Hiervoor is ambtelijke capaciteit nodig, aangevuld met cultuuraanjagers en actieve regie vanuit de gemeente. Dit is essentieel in een stad waar een groot deel van de bevolking minder vanzelfsprekend deelneemt aan cultuur, en waar verbinding met het dagelijks leven centraal staat.

Ten slotte vraagt de culturele ontwikkeling van Almelo ook om een bredere blik: een sterk cultureel landschap in Twente en omgeving vraagt om onderlinge afstemming en samenwerking tussen steden als Almelo, Hengelo, Enschede en grenzende steden als Deventer. Regionale verbindingen versterken het culturele ecosysteem over gemeente- en regiogrenzen heen. Niet om te concurreren, maar om elkaar te versterken, doelgroepen aan te vullen en gezamenlijk te bouwen aan een herkenbaar, divers en regionaal verbonden cultuuraanbod. Het opzoeken van die samenwerking is essentieel om de kracht van cultuur niet alleen lokaal, maar ook op regionaal niveau optimaal tot zijn recht te laten komen.

Top 5 aanbevelingen

Om de ambities te realiseren, vraagt de cultuuropgave om keuzes, structurele inzet en een stevige verankering in beleid en uitvoering

Ten behoeve van de volgende fase staan hieronder de vijf belangrijkste aanbevelingen:

1. Kies voor het Cultuurkwartier als strategische richting

Maak van het Cultuurkwartier aan de Stadskade het uitgangspunt voor de toekomstige culturele infrastructuur. Deze keuze sluit het best aan bij de ruimtelijke en maatschappelijke opgaven in het centrum en biedt ruimte voor samenwerking, zichtbaarheid en publieksbereik. Het Cultuurkwartier is een ambitieuze en maakbare ontwikkelrichting. Door het gebruik van bestaande gebouwen en eigendomssituatie biedt het perspectief op stapsgewijze realisatie op middellange termijn, met ruimte voor groei en inhoudelijke verdieping.

2. Werk het Cultuurkwartier verder uit - ruimtelijk, functioneel en financieel

Ga samen met de betrokken culturele instellingen en andere partners aan de slag met het uitwerken van het Cultuurkwartier. Werk toe naar een gezamenlijk Programma van Eisen en voer een haalbaarheidsonderzoek uit naar ruimtelijke inpassing, investering en exploitatie. Onderzoek hoe functies op een logische manier kunnen worden gecombineerd en versterkt binnen het gebied.

3. Stel een stadsprogrammeur aan die cultuur voor de Almeloër programmeert

Culturele vernieuwing vraagt om meer dan stenen. Zet in op een stadsprogrammeur die stad én wijk verbindt via programmering, publieksoontwikkeling en samenwerking tussen instellingen. Deze rol zorgt voor samenhang in het aanbod, betere spreiding over de stad en versterking van het culturele netwerk in Almelo zelf.

4. Werk aan regionale positionering en samenwerking binnen Twente en naar omliggende regio's

Ontwikkel Almelo tot een culturele kern binnen Twente en als schakel naar omliggende regio's, aanvullend op steden als Enschede, Hengelo en Deventer. Zet daarbij in op gezamenlijke profilering, gedeeld publieksbereik en afstemming van functies. Focus op complementariteit in plaats van concurrentie, met cultuur als regionale kracht voor identiteit en bereik.

5. Benut elementen uit de kralenketting voor spreiding en netwerkvorming

Hoewel de focus ligt op het Cultuurkwartier, biedt het kralenkettingmodel waardevolle aanknopingspunten voor het verbinden van bestaande plekken en functies. Zo ontstaat een stedelijk netwerk waarin zowel centrale als decentrale locaties actief bijdragen aan het culturele ecosysteem.

draaijer

Beeld: Erfgoedroute – Gravenallee

info@draaijerparkers.nl
draaijerparkers.nl

Groningen

Leonard Springerlaan 37
9727 KB Groningen
050 524 46 66

Utrecht

Pythagoraslaan 101
3584 BB Utrecht
030 659 23 33

Rotterdam

Wijnhaven 17B
3011 WH Rotterdam
010 266 00 44

draaijer